

“

Köyceğiz'den Antalya'ya çekilecek bir çizginin güneyinde kalan ve bugünkü adıyla Teke Yarımadası olarak bilinen bölge M.Ö. 7 ile 8. yy. arasında LİKYA olarak adlandırılmıştır. Akdeniz'e sarkıtılmış bir kazana benzeyen bu kıyı kesimi Karia ve Pamphylia bölgeleri arasına düşer (1)

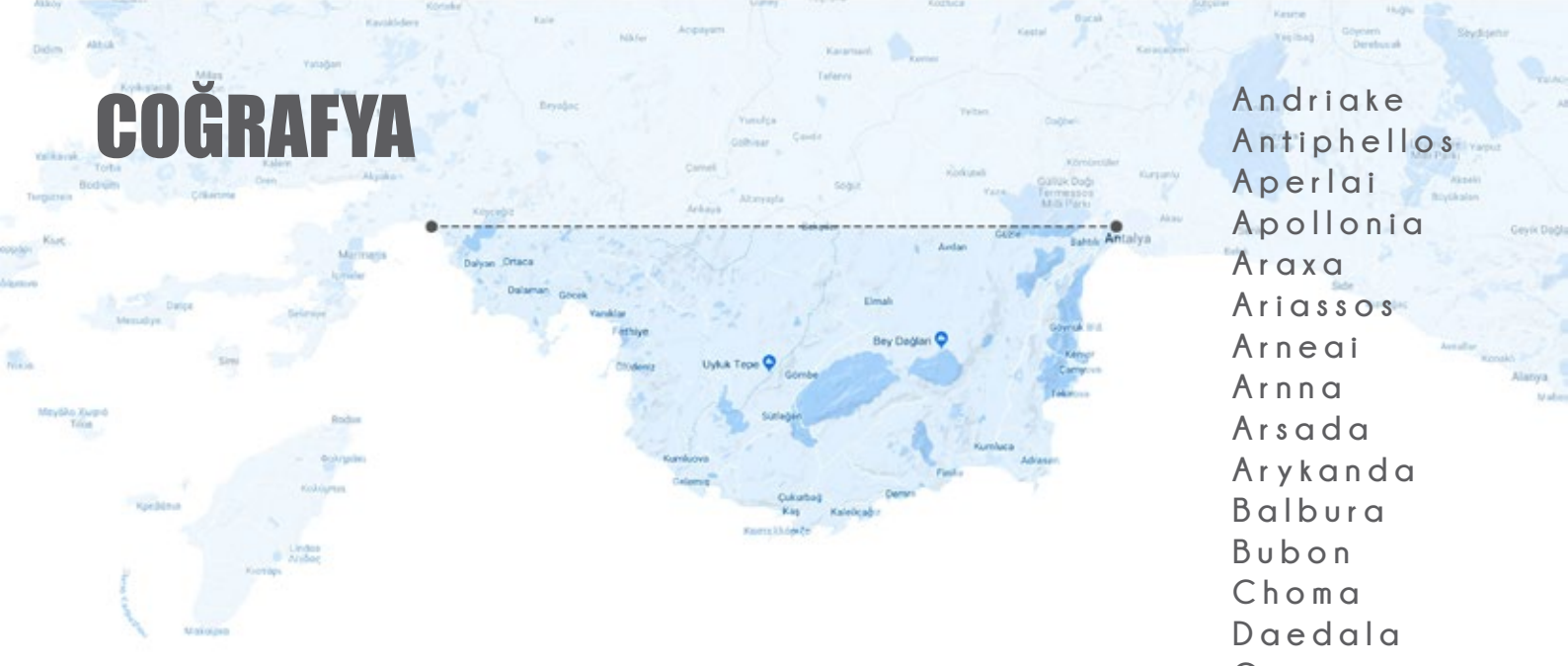
”

DOMO - *notlar*

LİKYA'YA DAİR

COĞRAFYA

Köyceğiz’den Antalya’ya çekilecek bir çizginin güneyinde kalan ve bugünkü adıyla Teke Yarımadası olarak bilinen bölge M.Ö. 7 ile 8. yy. arasında LİKYA olarak adlandırılmıştır. Akdeniz’e sarkıtılmış bir kazana benzeyen bu kıyı kesimi Karia ve Pamphy-lia bölgeleri arasına düşer (1)

Batı sınırını Dalaman (Indus) çayı, doğusunu Phasalis kenti, kuzeyini Akdağ (Massikytos) sınırlar. Kocaçay/Eşen Çayı (Xanthos), Alakır (Lymiros) ve Karasu/Başgöz Çayı (Aryan-dos) gibi büyük nehirlerce sulanan bölge, dağlar arasındaki yüksek verimli ovalarla, sedir ve servi ağaçlarının yetişebildiği yaylalarla kaplıdır.

Teke Yarımadası, bu adı Keyhüsrev’in atadığı, Hazar bölgesinden gelen Teke Aşireti’nden Selçuklu Teke Bey’den mi yoksa dağlarındaki, tepelerindeki tekelerden mi alır tartışılır. (2)

*“Patar Dağı’nın karşısında
Adaklar ve armağanlar yaptım,
Steller diktirip,
Kutsal mekânlar inşa ettim.”*

Hitit kralı IV. Tudhaliya (1250-1220) Lukka Seferi

Andriake
Antiphellos
Aperlai
Apollonia
Araxa
Ariassos
Arneai
Arnna
Arsada
Arykanda
Balbura
Bubon
Choma
Daedala
Gagae
Hippoukome
Idebessos
İsinda
Istlada
Kadyanda
Kandyba
Karmylassos
Kibyra
Korydalla
Kyaneai
Letoon
Lmyra
Myra
Nysa
Oktapolis
Oinoanda
Olympos
Patara
Phaselis
Phellos
Pinara
Podalia
Pydnai
Rhodiapolis
Simena
Sura
Sidyma
Telmessos
Termessos M.
Theimussa
Tlos
Trebenna
Tyberissos
Typallia
Trysa

KÖKEN

Albright’in bulduğu Mısır’ın Orta Krallık Dönemi Byblos metinlerinde M.Ö. 2.binin sonlarına doğru LUKU ya da LUQQA adında bir kavimden söz edilir. Daha sonra Kıbrıs Kralı’nın Mısır firavunu Akhenaton’a Lukka halkını şikayet ettiği Amarna arşivinde bulunan 1375 tarihli mektupta, Halktan “LUKKİ ÜLKESİ HALKI” olarak bahsedilir. Lukki’leri korsanlık yapan halklar arasında zikretmekte, Ksantos vadisindeki Dalawa (Tlawa, Tlos), Hinduwa (Candyba) gibi şehirlerin ismini vermektedir.

Yazılı belgelerin yardımıyla LUKKİ ya da LUKKA’nın erken isim olduğu artık bilinmektedir. Erken Yunanca’daki LİKYA adlandırması da buradan kaynaklanır. Luvice kaynaklı LUKKA adını Likya adına bırakır.(2)

Bu ismin kökeni , Latince’deki “LUX” “IŞIK” a kadar gitmektedir. Dolayısıyla Likya “Işık Ülkesi” anlamına gelmektedir. Helen-lerin Likyalıları “LYKOİOI” olarak adlandırması da bundan kaynaklıdır.(2)

MÖ.2.binden itibaren varlıkları bilinen Likyalıların tarih sahnesinde gerçek anlamda görünmeye başlamaları ise MÖ.VI. yüzyıldan itibaren olmuştur.

Bölgeden ve bazı kentlerinden bahseden Hitit Yalburt metinleri ise ilk kez LUKKA’nın yerini belirtir.

Bölgenin insanları yaşadıkları yere TRMMİSE, kendilerine de TRMMİLİ’yiz derlermiş. Luvice’de anlamı “Dağ Doruğu”dur. Ve gerçekten bugün DİRMİL YAYLASI’nın eski ismi olan Tirmisil Yaylası da Kızlar Sivrisi’nin eteklerinde bölgenin en yüksek ve en bitek yaylası özelliğindedir.(2)

Homeros’un Likyalılar için kullandığı TERMİLAİ ifadesi TRMMİLİ ile özdeştir. Trmmili ya da Termilai kelimelerinin bugünkü Dirmil/Altınyayla yerleşimi ile aynı olduğu, Cladius Dönemi’nde dikilen Patara Yol Klavuz Anıtı üzerindeki Trmili ifadesiyle kesinlik kazanmıştır. Bununla da Heredotos’un Trmmili halkının Cirit* adasından geldiği aktarımının gerçeği yansıtmadığı anlaşılır.(5) Ancak son yıllarda yapılan arkeolojik ve epigrafik çalışmalar, Likyalıların İ.Ö. 2. bin başlarında Kafkaslar üzerinden Anadolu’ya gelen ve Akdeniz Bölgesi’ne yerleşen Indo-Germen kökenli Lukka kavimlerinden olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Kyaneai Antik Kenti

TARİH

1. Kadeş Savaşı'nda Hititlerin yanında savaşan Likyalılar 7. yy'ın ilk yarısında yerel bir krallık kurdular.
2. İÖ. 6. yy'ın ortalarında Pers egemenliği altına giren Likya bölgesi İÖ. 5. yüzyılda Persler'e karşı oluşturulan Delos Birliği'nde yer aldılar.
3. En başından beri Yunanlıların saldırılarına karşılık verebilen Likyalılar, Anadolu'da Lidya egemenliğine de girmeyen tek topluluktur fakat bununla birlikte M.Ö. 545'ten sonra Pers hakimiyeti altına girmişlerdir.
4. Heredotos'un M.Ö. 545'teki Pers işgali anlatımıyla Likya tarihi tekrar yazılmaya başlar. Başkent Xanthos halkının Pers işgali karşısında intiharı seçişi, Likya direnişini destanlaştırmıştır. (Tarihin ileriki aşamalarında, 1606 yılında Aziz Steph-anos Şövalyeleri yine aynı bölge sınırları içerisindeki Finike'ye saldırdıklarında, neye uğradıklarını şaşırان Türkler de kaybedeceklerini anlayında topluca intihar etmeyi seçmişlerdir.)

Herodotos;

"... Lykialılara gelince, Harpagos ordusu Ksanthos Ovası'na indiği zaman, onlar da karşı koydular, bitmez tükenmez kuvvetlere karşı az sayı ile dövüştüler, yığıtlıkla nam aldılar, ama yenildiler, kentlerine geri atıldılar, kadınları, çocukları, hazineleri ve köleleri kaleye doldurdular ve alttan, yandan ateşe verdiler, öyle ki, yangın kaleyi yerle bir etti. Bundan böyle birbirlerine korkunç yeminlerle bağlanarak düşmana saldırdılar ve Ksanthos'ta oturanların tümü de savaşarak ölmüş oldular..." (9)

Charles Fellows / An account of discoveries in Lycia

"Evlerimizi mezar yaptık,
Mezarlarımızı ev
Yıkıldı evlerimiz
Yağmalandı mezarlarımız
Dağların doruğuna çıktık,
Toprağın altına girdik
Suların altında kaldık,
Gelip buldular bizi
Bozdular birliğimizi
Altüst ettiler bizi
Yakıp yıktılar
Yağmaladılar bizi
Biz ki analarımızın, kadınlarımızın
ve ölülerimizin uğruna
Biz ki onurumuz ve özgürlüğümüz
uğruna
Toplu ölümleri yeğleyen
Bu toprağın insanları
Bir ateş bıraktık
Hiç sönmeyen ve sönmeyecek
olan..."

AZRA ERHAT- XANTHOS TABLETİ

5. Atinalı Isokrates'in söylediklerine göre Persler hiçbir zaman Likya üzerinde sürekli egemen olamamıştır. Harpagos sonrası dönemin seramik bulgularının Pers geleneğinde görünmemesi nedeniyle, Likya'daki Pers varlığı hep azımsanmıştır.
6. Perikle'nin, Pers satrabı Arttumpara'yı Xanthos vadisinden atmasıyla yerli egemenliği tekrar sağlanmıştır.
7. Diğer Likya topraklarına yönelik egemenlik isteklerinin ardı arkası senelerce kesilmiştir çünkü değerli keresteler (Sedir ve selvi ağaçları gemi yapımı için çok önemliydi) Likya dağlarındaydı ve bundan da önemlisi Ege ve Akdeniz'e sahip olmanın yolları Likya limanlarından geçiyordu.
8. M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender'in "Doğu Seferi" inde Makedonyalıların işgaline uğradı.. İskender'in tüm Likya ülkesini ele geçirdiği, tek tek bütün Likya kentlerini elde ettiği ama Termesos Kentini alamadığı kaynaklardan bilinmektedir. Termessos, İskender'in Asya seferinde, Anadolu'da ele geçiremediği tek kentti.
11. İskender'in ölümü ile generallerinden Ptolemaios bu bölgeyi aldı ancak varlığını eskisi gibi hissettiremedi. Bölge yavaş yavaş Yunan kültürü ve sosyal değerlerinin etkisinde kaldı. Diğer topluluklara göre değişimin boyutu Likya'da farklı oldu. Ekrem Akurgal bunu "Helen etkilerine karşı özgünlüğünü en iyi koruyan topluluk Likyalılardır." Cümlesi ile anlatır.
12. M.Ö. 168-167 yıllarında ise Roma İmparatorluğu Likya'nın bağımsızlığını ilan etti. Bu yüzyıl içerisinde Anadolu'nun birçok bölümü Roma eyaleti şeklinde düzenlenmiştir fakat Likya bağımsızlığını korumayı başarmıştır.
13. M.Ö. 42 yılında büyük bir Roma ordusuyla Brutus Xanthos'u kuşatmıştır. Yenileceklerini anlayan Lykialılar yine toplu intiharlara girişmişlerdir. Kucağında çocuğuyla ateşe atlayan bir kadını gören Sezar'ın katili Brutus bile üzüntüye kapılmıştır. Askerlerine kurtaracakları her Xanthoslu için ödül vaat etmiştir. Özgürlüklerini kaybetmek-tense ölmeyi tercih eden Ksanthoslulardan ancak 150'si kurtarılabilmiştir.
14. M.Ö. 13. yy. da Homeros'un İliada'sında Likyalıların liderleri Glaukos ve Sarpedon ile birlikte, Troyalıların yanında savaştkları yazılıdır.
15. Likya, M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda yaşadığı büyük depremlerin ve M.S. 6. ve 8. yüzyılları arasında yaklaşık 200 yıl süren veba salgınının ardından bir daha kendisini toparlayamamıştır.

*"Ben ta uzaklardan geldim yardıma
Anafolu Xanthos'tan geldim, uzak Lykia'dan
Sevgili karmı, yavrumu kodum orada,
Yoksulların göz dikeceği bir sürü mal mülk kodum,
Savaşa sürüyorum Lykialıları gene de,
Kendim de en öndeyim işte bak"*

Yunan mitolojisinde Zeus ile Laodamia'nın oğlu,
Likyalı prens, adaletseverliği ile tanınmış Anadolulu, Truvalıların başkahramanlarından birisi olan
Sarpedon'un Hektor'a seslenişi

LİKYA BİRLİĞİ MECLİSİ VE DEMOKRASİSİ

1. Antik Çağ'da Likya'da 60'in üzerinde kent olduğu bilinmektedir. Bu kentleri kuran Likyalıların güçlü bir ulusal birlik anlayışına sahip oldukları da anlaşılmaktadır. Bu ulusal birlik anlayışı sayesinde M.Ö. 4. Yüzyıla kadar kendi aralarında otonom bir yaşam sürdürme başarısını göstermiş, diğer bir ifadeyle kendi aralarında "Symmachia" ve "Sympoliteia" gibi siyasal birlik yapılanmaları oluşturmuşlardır.
2. M.Ö. 1. yy.'ın ortalarında ise 23 kentten oluşan "Likya Birliği" kurulmuştur. Bu birlik tarihteki ilk demokratik birlik olup, günümüz demokratik sistemleri için de esin kaynağı olmuştur. Bu Likya kentleri ve vatandaşları demokratik bir yasa çerçevesi içinde oylama esaslı seçimle yönetilmelerine dayanan "Likya Birliği"ni kuran ve bu birliğe dahil olan kentlerdir. Çağdaş batı yönetimlerine örnek olan bu "birlik" anayasası antik dünyada tek örnektir.
3. Bu federasyonun önemli kentleri Patara (başkent), Xanthos, Pinara, Olympos, Myra ve Tlos'tur. Bunlara daha sonra Phaselis de eklenmiştir.
4. Likya Birliğini İon, Yunan, Akha, Tselya ve Makendonya birliklerinden ayıran özellik Likya Birliğinin, "ulusal" olmasıdır; çünkü birliği oluşturan kentlerin aynı soydan halklar olarak ortak bir tarihi geçmişi ve kültürü vardır.
5. Birliğin bir Meclisi vardır; üyeler burada toplanır, kararlar burada alınır. Her yıl için aynı zamanda bir baş rahip (Arkhiereus) olan bir Lykiarkh seçilir. Lykiarkh birliğin ve meclisin başkanıdır.
6. Atina'da seçilen başkanlar ömür boyu seçildiği halde Likya'da başkanlar bir yıllığına ve her seferinde bir başka kentten seçilmekteydi. Antik çağ birliklerinin hiçbirinde kadın üye bulunmazken, Likya Birliği'nde kadınlar olasılıkla meclis başkanı seçilebilmekteydi.
7. Meclis atlı birlikler için bir birlik komutanı, deniz filosu için bir amiral, birlik sekreteri ve birlik hazinesinin denetiminden sorumlu bir haznedar seçer; kentlerin önemiyle orantılı olarak ortak mahkemeler kurar, hâkimler atar.
8. Mahkeme, kentlerin kendi arasındaki ya da kentlerle birlik arasındaki davalarda karar verir.
9. Meclis, savaş ve barış, birlik anlaşmaları konusunda karar almada yetkilidir.
10. Teke Yarımadası'nda Likya Birliği'ne ait daha küçük kentler de bulunmakta ve bu kentler sistemli kazılar, sikkeler ve yazıtlardan bilinmektedir. Bunlar arasında ise Andriake, Sura, Kyaenai, Limyra, Theimmusa, Simena, Istlada, Trebende, Aperlae bulunmaktadır.

Myra Antik Kenti

İNANÇ VE TOPLUM YAPISI

Likya Bölgesi'nde günümüze kadar gelebilmiş en önemli yapılar mezarlardır ve genelde anıtsal ölçülerde inşa edilmişlerdir. Likya bölgesinde mezar yapımına bu denli önem verilmesi, bölge halkının "ATALAR KÜLTÜNE" önem verdiğinin açık bir göstergesidir. Zaten Letoon Kutsal Alanı'nın dışında diğer Likya kentlerinde tapınak çok azdır. Kaldı ki Letoon Kutsal Alanı'ndaki Letoon, Apollon ve Artemis tapınakları da M.Ö. 7-8.yy. sonrası yapılmıştır. Bu bilgi ile diğer Likya kentlerindeki tapınakların çok az sayıda olmalarını birlikte düşündüğümüzde; Letoon Kutsal Alanındaki tapınakların Yunan ve Roma etkisi ile yapılmış olabileceğini söyleyebiliriz. Bu da en azından ilk dönemlerde Likyalılar için "Atalar Kültünün" önemli olduğunu gösterdiği gibi mezarları da neden anıtsal yapmış olabileceklerine dayalı ipuçları verecektir.

Leto ve Artemis gibi Apollon'un da kaynağı Anadolu'da Likya'da aranır. Cevat Şakir, Nietzsche'nin "Putların Alacakaranlığı" yapıtından alıntı yaparak Helenik kültürün Anadolu tarafından kurulduğunu bir ozan aydınlığında dile getirir.

Likya anaerkildir. Kadın erkekten makbuldür buralarda. Heredotos, Likyalıların kendilerini analarının adıyla tanıttıklarını anlatır. M.Ö. 1.yy. yazarı Damaskoslu Nikolaos "Likyalılar kadınlarını erkeklerinden daha fazla onurlandırır ve onlar adlarını annelerinden alır. Mirasçılar kızlardır der. Anadan gelen her şey kabuldür Likyalılarda. Evlilik dışı çocuk bile.

Likçe'de kadın anlamına gelen "LADA" Apollon ve Artemisin annesiydi. Ana-kız-oğuldan oluşan yerli ailenin ortak tapınım merkezi Letoon'dur. Likya'nın tapınak kenti Letoon. Bu kadın egemen Likya aile ocağında yan yana üç tapınakla saygı görürler; Xanthos üçlü tapınağında olduğu gibi.

Geç Tunç Çağı'nın Luvi Panteonu'nun baş tanrısı, fırtına tanrısı "Tarhunt" da görünür Likya'da. Adı sonradan Zeus'a da dönüşecek olan baba tanrı "TRQQAS". Çünkü tanrıya ad olacak ulu Torosların bir ucu da Likya'daydı.

Patara Antik Kenti

SANAT / MİMARİ

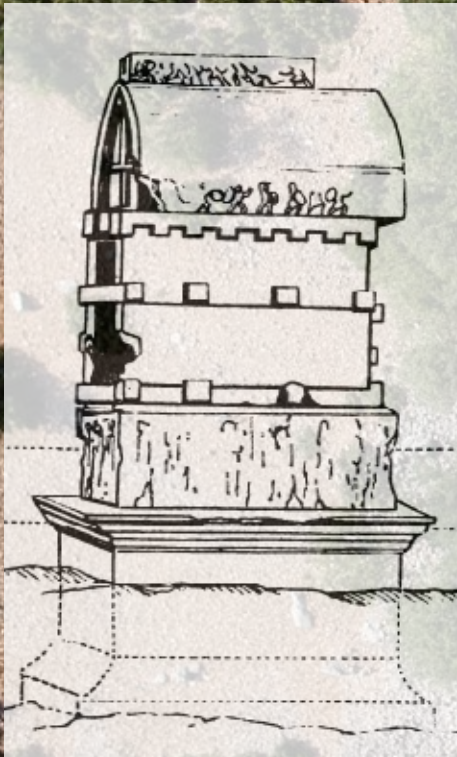
1. M.Ö. 5. Ve 4. yüzyıldan kalan anıtlar, bölgede Helenistik ve Roma Çağı yapıları, mezarlar ve tapınaklarla birlikte yer alır.
2. Likyalıların bazı plastik eserlerinde "AKAMENİD*" etkiler görülmekle beraber, son derece olağanüstü ve kendine özgü bir mimarlık stili geliştirmişlerdir.
3. Heykeltıraşlık sanatında stil olarak Helen ancak ruh ve ifade bakımından Likya geleneğine bağlı kalmışlardır. (1)

SİKKE

1. Üzerinde resimler ve yazılar yer alan sikkeler, Likya geçmişinin değerli tanıklarından biridir. Tarihe ve sanata tanıklık ederler çünkü sikkelerde beliren yüzler, kentlerin gücü hakkında fikir vermenin yanı sıra yörenin portre işleyiş tarzını da yansıtırken tarihler de o döneme ışık tutar.
2. Likya'dan bugüne ulaşan paralardan en ünlüsü ve etkileyici olanı dağ rüzgarlarında dağılmış saçları ile tasvir edilmiş Perikle'dir. (2)
3. Sikke basmak, güç gerektirir. Güçlü bir egemenlik gerektirir. Satın alma gücünü yaratan şey de egemen yöneticiden kaynaklanmaktadır.(2) Örneğin, Perikle sonrası Likya Birliği kurulana kadar 150 yıl boyunca hiçbir sikke örneği görülememiştir. Daha sonra Likya Birliği Dönemi'nde de bu kez yöresel beylerin değil de inançların sembolleri sikkelerde yerlerini almıştır. (Apollon, Artemis...)

Kyaneai Amfityatrosu

KAYNAKÇA:

- (1) Anadolu Medeniyetleri / Ekrem Akurgal
- (2) Taşların izinde Likya / Nevzat Çevik
- (3) Halikarnas Balıkcısı / Düşün yazıları
- (4) Havva İŞKAN / Aktüel Arkeoloji Dergisi Sayı:56
- (5) Emre Sarı / Antik Kentler
- (6) Charles Fellows / An account of discoveries in Lycia
- (7) Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis, by T.A.B. spratt and E. / T. Abel Brimage Spratt, Edward Forbes
- (8) Homeros / İlyada
- (9) Heredotos / Tarih

DOMO - *notlar;*

bu coğrafyada yer alan ya da
bu coğrafyanın bizler üzerinde yarattığı etkilerin sonucu
oluşan şeyler üzerinedir.
Hem bugüne kadar içinde yer aldığımız, kıyısından
köşesinden dahil olduğumuz işleri olgunlaştıran notlardır;
hem de yine o işlerden geriye kalan
kıvrıntılar, tortular, birikmişlerdir.

DEMİR-ÖNCÜ MİMARLIK ORTAKLIĞI

Andifii mahallesi
Cumhuriyet meydanı
Veli Kaptan sokak no:2/a
Kaş/Antalya
+90 (0)242 836 3019
+90 (0)535 627 9786
info@atolyedomo.com
www.atolyedomo.com